

megekkel (közéjük tartozott Stöckler Lajos, a Zsidó Tanács tagja és későbbi vezetője), de a legtöbben, akiknek lehetőségük nyílt rá, buzgón szorgalmazták a mentesítésüket. Nem voltak morális aggályaik azzal kapcsolatban, hogy elkülönülnek a bajba jutott közösségtől: a rendkívül feszült körülmények között kevés ember – vagy egyáltalán senki sem – kérdőjelezte meg azt a jogát, hogy életben maradjon, amikor oly sok „egyszerű” zsidót fenyegetett halál. Alighanem föl sem merült bennük, hogy a „mentesített” vagy „különleges” zsidók kategóriáinak elfogadásával voltaképpen erkölcsileg tragikus útra léptek: burkoltan elismerték, mint ahogy Hannah Arendt kimutatta, a náci szabályát, mely „halált írt elő minden nem különleges esetre”¹¹⁷.

A mentesíthető zsidók zöme a mentesítést természetesen saját maga és családtagjai életben maradása eszközeként fogta fel; mások olyan eszköznek tekintették, melynek révén jobban segíthetik a közösség életben maradt tagjait. Az utóbbiak közt volt a zsidó közösség néhány legfelsőbb vezetője. A Zsidó Tanács mentesítési kérvényén 26 név szerepelt. Néhányan, köztük Stern, Pető és Wilhelm, vagyonérdekeltségeik mentesítését is kérvényezték – ami feszélyezte a magyar tisztviselőket és sok zsidó vezetőt, köztük Komoly Ottót is.¹¹⁸

A mentesített zsidókat gyakorlatilag kivonták a legtöbb szigorú zsidóellenes korlátozás alól. Levehették ruhájukról a sárga csillagot, visszakaphatták lakásukat (gyakran állásukat is), és gyermekeiket újra fölvtették a nyilvános iskolákba.¹¹⁹ A nagy és vissza-visszatérő válságok idején sok mentesített zsidó, köztük a Tanács tagjai, teljes mértékben kihasználták mentességüket arra, hogy segítsék kevésbé szerencsés testvéreiket. Mindamellet néhányan komoly feszültséget is okoztak a közösségen belül, amikor megpróbálták visszaszerezni régi lakásukat, melyet nem mentesített zsidóknak utaltak ki a júniusi átköltöztetések alatt.¹²⁰ A mentesítések egyetlen kollektív visszautasítása a rabbinátustól érkezett, amely augusztus 30-án olyan értelmű határozatot hozott, hogy tagjai nem fogadják el a mentesített státust, amíg az összes zsidót nem mentesítik, kivéve azokat az alkalmakat, „amidőn valamely hittestvér vagy a közösség érdekében kell valamely külső hatóság előtt eljárniok”¹²¹.

A belügyminisztérium és a kormányzói iroda által alkalmazott mentesítési rendszer nagy mozgást váltott ki egyes zsidók érdekében. Sok magyar egyházi személyiség és értelmiségi kérvényezett mentesített státust zsidó barátai számára.¹²² De nem minden mentesített zsidó járt egyformán jól. Néhányukat már a mentességi bizonyítvány kézbesítése előtt deportálták. Ez történt például dr. Mansfeld Gézával, a híres orvossal, akit családjával együtt Pécsről deportáltak. A helyi rendőrség szándékosan késleltette a kibocsátott mentességi bizonyítvány továbbítását.¹²³ Máso-